

Dr. Nagy Sándor:

Az ifjúsági Honismereti mozgalom

Aligha létezik fontosabb, nagyobb horderejű téma, mint amit tanácskozásunk középpontjába állítottunk, a szocialista hazafiság és proletárinternacionalizmus kérdését, a haza megismerését, a haza szeretetét és cselekvő hazafiság tartalmát. Utoljára 1970-ben Pápán gyűlt össze a középiskolások és szakmunkástanulók honismereti tanácskozása. Most, nyolc év múltán, Eger városa fogadja az iskolák honismereti diákköreiből, szakköreiből küldötteit. A megelőző tanácskozás óta eltelt nyolc esztendőt bárki számon kérheti rajtunk, miért ilyen sokára hívtuk össze ezt a tanácskozást, illetve miért éppen most hívtuk össze? A kérdés megválaszolása voltaképpen egyszerű. Egyrészt a korábbi tanácskozás eredményeként, illetve az érdekeltektől állami és társadalmi szervek együttműködése révén, a Honismereti mozgalom jól fejlődött az elmúlt években: másrészt éppen ebben az időszakban újabb eredményekkel járult hozzá a tudomány, az ideológiai munka a hazafiság, az internacionalizmus elméleti és gyakorlati kérdéseinek tisztázásához, közvetlenül és közvetve is segítve a Honismereti mozgalom fejlődését, egyszersmind új szempontokat is adva ehhez a munkához. Végül, de nem utolsósorban, ami a mostani tanácskozás összehívásának konkrét időpontját illeti, nagyszerű alkalom kínálkozott arra, hogy az előző két szempontot is figyelembe véve, a Kommunista Magyarországi Pártja megalakulásának, a kommunista ifjúsági mozgalom zászlóbontásának hatvanadik évfordulója közelében összegezzük munkánk tapasztalatait, beszéljük meg teendőinket.

A honismereti munka alapvető célja a haza megismerése, a szocialista hazafiságra és internacionalizmusra nevelés, cselekvő hazafiságra nevelés. Ez a látszólag egyszerűen megfogalmazható feladat rendkívül összetett, szerteágazó tartalmat hordoz. Történelmi múltunk, szocialista jelenünk és jövőnk megismerését, vállalását jelenti. Jelenti a néprajzzal, a helytörténettel, nyelvjárási kutatómunkával, a munkásmozgalom, az ifjúsági mozgalom történetével, a hagyományok feltárásával, megőrzésével és ápolásával való foglalkozást. Jelenti a testvéri szocialista országok, más népek életének megismerését, jelenti a nemzeti önbecsülés kialakítását; jelenti, hogy részt vállalunk az országépítő munkából és még korántsem tekinthető teljesnek a felsorolás.

A diákhonismereti munka az elmúlt években jó irányban, összességében a Honismereti mozgalom célkitűzéseinek megfelelően fejlődött. A Kommunista Ifjúsági Szövetség diákok körében folytatott nevelőmunkájának szerves részeként jól szolgálta a tanuló fiatalok mind nagyobb hányadának szocialista hazafiságra, proletár internacionalizmusra nevelését. Elmondhatjuk, hogy a honismereti munka a 14—18 éves korosztály kedvelt tevékenysége. A jelenlegi munkaformák, a honismereti szakkörök, az Országos Diáknapi pályázatok, az Országos Honismereti Diáktáborok, a honismereti akciók jól beváltak, népszerűek mind a diákok, mind a pedagógusok körében. Az iskolák szervezeti keretei többnyire jól biztosítják a tanórán kívüli nevelést, de fontos formájának rendszeressége és folyamatossága. *A legrégebbi hagyományokkal rendelkező munkaforma a honismereti diákkörök munkája, a legutóbbi pápai konferencia óta eltelt időszakban, számszerűen és tartalmában is sokat fejlődött, gazdagodott. Számuk az 1970-es kétszázal szemből, háromszázra növekedett és nem közömbös az sem, hogy ebből száz ma szakmunkásképző iskolában működik. A szakköri tagok száma több mint 6000. Ennyien foglalkoznak ma a középfokú tanintézetekben úgymond hivatásszerűen, a honismereti munkán belül néprajzzal, helytörténettel, nyelvjárási ku-*

1 Elhangzott a III. Országos Diákhonismereti Konferencián, Eger, 1979 március. A konferenciáról Gönczi Zsuzsa, a KISZ KB munkatársa számolt be a VII. Országos Honismereti Akadémia résztvevőinek.

tatómunkával, munkásmozgalmi, ifjúságmozgalmi események, hagyományok felderítésével. Nyugodtan mondhatjuk, hogy az iskolai diákkörök gyűjtőmunkája, például a paraszti élet ma még fellelhető tárgyi emlékeit, vagy a különböző szakmák fejlődését bemutató régi számszámokat illetően később pótolhatatlan értékeket ment meg. Ugyanakkor tapasztalataink alapján fontosnak tartjuk elmondani, hogy az eddig eredményesen működő diákkörök közül is néhányat meg kell óvni az egyoldalúságtól, attól, hogy tevékenységük a ma egyébként is divatos régiségek, használati eszközök gyűjtésére korlátozódjon. A munkásmozgalom, az ifjúsági mozgalom helyi vonatkozásainak felderítése, vagy éppen a népdalok, népmesék, népszokások gyűjtése ugyanolyan fontos, hiszen ezek is nemzeti történelmünk, kultúránk részei. Szólni szeretnék arról is, hogy tapasztalataink szerint a diákkörök egy részét a befelőlfordultság jellemzi. Munkájuk eredményét sokszor csak azok a szakemberek ismerik meg, akik közvetlenül kapcsolódnak egy-egy kutatási területhez, illetve a diákkör tevékenységéhez. Ilyen esetekben a diákkörök résztvevői ugyan hasznos ismereteket tesznek szert, de tevékenységük eredménye nem válik közkinccsé, munkájuk mindenképpen vesztit tágabb értelméből, igazi céljából.

Kedvezőtlenül hat a diákkörök fejlődésére helyenként az is, hogy a diákkörök vezetői, sok esetben a vezető pedagógusok sem elég tájékozottak a Honismereti mozgalom időszerű feladatairól. Továbbképzésük, egyáltalán képzésük, módszertani felkészítésük tulajdonképpen teljesen megoldatlan.

A diákkörök munkájához kapcsolódik az *Országos Diáknapok néprajzi és nyelvjárási gyűjtő pályázata* is. Az 1970-es 170 pályázattal szemben 1977-ben a diáknapokra 381 pályázat érkezett be, 208 néprajzi és 173 helytörténeti munka került az országos zsűri elé. A pályamunkák színvonalát az elért arany, ezüst és bronzfokozatok nagy száma bizonyítja. A pályázatok elbírálásával kapcsolatban sokáig gondot okozott az országos szakmai bíráló bizottság működése. Jelenleg e problémát megoldottnak tekinthetjük, mert a helytörténeti pályázatok gondozását a Munkásmozgalmi Múzeum, a néprajziakat a Néprajzi Múzeum vállalta magára. Meggyőződésünk szerint sokat lendítene a pályázaton, ha a legjobb pályamunkákat valamilyen formában közzé is tehetnénk, meg is jelentethetnénk. Ez feltétlenül ösztönözné a diákköri munkát és lehetővé tenné azt is, hogy a legkiválóbb pályamunkákat megismerje a szakmai és érdeklődő diákközvélemény is.

1967 óta minden évben megrendezzük az *Országos Honismereti Diáktáborokat*. Ezek a táborok rendkívül népszerűek. A táborban résztvevők megismerkedhetnek a honismereti mozgalom célkitűzéseivel, a kutató-, gyűjtőmunka módszereivel. Sokat jelent a táborok sikerében az is, hogy a diákok által összegyűjtött tárgyi és szellemi emlékek, a dolgozó emberek életkörülményeit feltáró szociológiai jellegű kutatások nem mennek veszendőbe. A tábornak helyet adó megyék múzeumai, levéltárai értékes tárgyakkal, dokumentumokkal gazdagodtak minden egyes tábor után. De gazdagodott a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum anyaga is; különösen értékes leletekkel, tárgyakkal járult hozzá a szentendrei múzeum anyagához a vásárosnaményi és a miskolci tábor közössége. A miskolci XI. Diáktábor által gyűjtött anyag egy részét egyébként a konferencia résztvevői is megtekinthetik itt, a konferencia tiszteletére rendezett kiállításon.

Az elmúlt években a korábbiakban elmondottak szellemében igyekeztünk a táborok tartalmi munkáját fejleszteni. Korábban a gyűjtőmunka legnagyobb részét a néprajzi kutatások jelentették. Az 1977-ben Salgótarjánban megrendezett, valamint az 1978-as miskolci honismereti táborban jelentős helyet kapott a munkásmozgalmi hagyományok, a munkás-életmód kutatása. Ez a törekvés érdekes tematikai változást is hozott a táborok munkaprogramjában. Ellentétben a korábbiakkal, a salgótarjáni táborban nem voltak elkülönített néprajzi és helytörténeti szakcsoportok, hanem téma szerint alakultak meg, ezek munkájába kapcsolódtak be, épültek be a néprajzi kutatómunka elemei is. Meggyőző bizonyítékot szolgáltatott ez a tábor arra is, hogy a honismereti munka, a közéletiségre való felkészítésnek is jó iskolája. Egy szakcsoport például azt vizsgálta, hogy milyen hatással volt a szocialista ipartelepítés a nők társadalmi helyzetének alakulására. A női életutak rögzítése közben választ kerestek az egyenjogúság kérdéseire is. A gyűjtőmunka során felfedezett, megoldásra váró problémák továbbgondolkodásra készítették a résztvevő fiatalokat, az ezt követő viták pedig minden bizonnyal hozzájárultak ahhoz, hogy megérlelődjön bennük a megoldásban való közreműködés igénye is.

Az 1978 nyarán Miskolcon megrendezett Honismereti Diáktábor továbbfejlesztette a nógrádi kezdeményezést. Ez a tábor közvetlen célként fogalmazta meg, hogy a bal-

oldali pártok történetének kutatásával, a munkásosztály életmódjának változásával érzékelhetővé tegye a munkásosztálynak társadalmunkban betöltött szerepét. Az ifjúsági mozgalom helyi történetének kutatása során pedig arra törekedtek, hogy a feltárt emlékeket a napi gyakorlati munkában is hasznosíthatóvá tegyék. Természetesen ezekben a táborokban éppen úgy gyűjtöttek értékes néprajzi emlékeket is.

A honismereti diáktáborokat szervezeti téren is szeretnénk továbbfejleszteni. Azoknak a diákoknak a száma, akik — évente 100—120-an — részt vehetnek az országos táborban igen csekély, a diákköri tagok, méginkább a középfokú oktatási intézményekben járó diákok számához képest. Ezért mind az országos táborok szakmai, közösségi munkája színvonalának javítása, mind pedig a honismereti tevékenység tömegesebbé tétele érdekében *ösztönözzük a helyi, megyei táborok megrendezését.*

Eddig a honismereti munka olyan területeiről szóltam, amelyek hosszú évek óta hagyományosan jelen vannak a tanintézetek honismereti tevékenységében. A KISZ Központi Bizottsága 1976-ban úgy látta, hogy tovább szükséges bővíteni a honismereti munka területeit az iskolákban, ezért úgy döntött, hogy olyan honismereti akciókat hirdert meg, amelyek a diákkörök tagjain kívül az iskola más tanulóit, a KISZ-tagok szélesebb körét mozgósítják a honismereti munkában való részvételre. Ennek érdekében arra ösztönözzük az alapszervezeteket, a KISZ-tagokat, hogy maguk is kapcsolódjanak be a gyűjtő-, kutatómunkába. *Derítsék fel és dolgozzák fel a munkásmozgalom, az ifjúsági mozgalom fellelhető emlékeit és használják fel ezeket mindennapos munkájukban. Válasszanak alapszervezeti névadókat azok közül, akik közvetlen környezetükben váltak a munkásmozgalom, az ifjúsági mozgalom harcosává. Az évfordulók megünneplését tegyék emlékeztetéssé* azáltal is, hogy maguk derítik fel egy-egy nagy esemény helyi vonatkozásait. Az akció során fontosnak tartjuk azt is, hogy a résztvevő alapszervezetek, KISZ-tagok *gyűjtsék össze a munkásmozgalom kulturális hagyományait, a munkás- és ifjúmunkás kórusok, -körök emlékeit és ezeket használják fel és mutassák be az iskolai öntevékeny művészeti csoportok is.* Ugyancsak célunk az, hogy a középfokú intézetek fiataljai vállaljanak feladatot a községek múltjának, hagyományainak, termelőszövetkezetek történetének, a népművészet emlékeinek gyűjtésében, hogy a *községi középiskolák KISZ-szervezetei járuljanak hozzá a falumúzeum, falukrónika gyarapításához.* Az akció szervezésében és irányításában mondhatnám, szakemberként vehetnek részt a honismereti diákkörök tagjai. Átadhatják tapasztalataikat, módszereiket a kutatómunkában, segíthetnek az összegyűjtött anyagok rendszerezésében. Úgy is mondhatnám közkinccsé tehetik saját tudásukat, tapasztalataikat.

Külön kell szólni a szakmunkástanuló iskolák, szakközépiskolák számára meghirdetett *Ismerd meg szakmád történetét* akcióról. Az akció indításával az volt a célunk, hogy a fiatalok fejlődésében is megismerjék és jobban meg is szeressék választott szakmájukat, hogy a megszerzett szakmai ismeretekeken túl, érzelmileg is kötődjenek munkájukhoz, munkahelyükhöz. Ezt az akciót tapasztalataink szerint szívesen fogadták az iskolák, idősebbek és fiatalabbak egyaránt. Eredményeként egyre több a fiatalok által gyűjtött anyag felhasználásával készített szakmatörténeti kiállítás. Az akció sikere nyomán hirdették meg az Országos Diáknapi rendező szervei a szakmatörténeti pályázatot és kiállítást, amely a jövőben az Országos Diáknapi eseményeihez fog kapcsolódni. Az 1979—80-as évre meghirdetett akcióprogramban tovább bővülnek a honismereti tevékenység formái. Az akció ezúttal a *Hazai tájakon* elnevezést kapta és arra szólítja fel a KISZ-szervezeteket, hogy vállaljanak konkrét feladatokat a honismereti munkában, a hagyományok gyűjtésében és bemutatásában. *Arra biztatjuk a tanintézeti KISZ-szervezeteket, hogy ott, ahol még nem működik, kezdeményezzék honismereti, helytörténeti diákkörök alakítását.* Fontos feladatnak tartjuk, hogy a következő években a honismereti akcióban résztvevő KISZ-alapszervezetek elsősorban *lakóhelyük, iskolájuk történetének feldolgozását vállalják, alapítsanak iskolamúzeumot, ahol az összegyűjtött, feldolgozott anyagot bemutatathatják.* Akcióprogramunk felhívja a KISZ-szervezetek figyelmét arra is, hogy *kapcsolódjanak be a Tájak, korok, múzeumok mozgalomba.* Még egy akciót említek, amely a *Barátaink* elnevezést kapta és egy-egy barátit ország kultúrájának, művészetének, diákkörének alaposabb megismerésére ösztönöz. Természetesen a honismereti munka korátszem merül ki azokban a formákban és akciókban, amelyeket kifejezetten a Honismereti mozgalom jegyében hoztunk létre, indítottunk útjára. Se szeri, se száma azoknak a lehetőségeknek, amelyek a honismereti tevékenységet is gazdagítják, jóllehet nem ez elsődleges rendeltetésük. Jó példa erre az építőtábori mozgalom, amelynek keretében idén nyáron 50 000, középfokú tanintézetben tanuló diák végzett kétételes önkéntes munkát, akik az építő-

tábor mozgalom keretei között ismerkedhettek hazánk tájaival, az értéket teremtő emberi munkával, számukra ismeretlen vidékek lakóinak életével, sok esetben azok szokásaival, nem egy esetben bizonyos helytörténeti vonatkozásokkal is. Kell-e bizonyítanom, hogy milyen nagyszerűen kapcsolódik a Honismereti mozgalom célkitűzéseihez az *Országjáró diákok* mozgalma, a fellendülőben lévő turizmus, vagy éppen egy külföldi építőtáborozás és cserelátogatás. Nekünk éppen az a feladatunk, hogy ezeket a formákat is ösztönözzük és adjunk segítséget ahhoz, hogy a széles rétegeket érintő tevékenységi formák honismereti szempontjai se sikkadjanak el.

Szólnunk kell azokról a lelkes diákokról és pedagógusokról, muzeológusokról, néprajzkutatókról, nyelvészekről, történészekről és más szakemberekről is, akiknek a munkája nyomán eredményesen fejlődik ez a mozgalom. Bízgatni is szeretnénk őket, nyerjenek meg mind több társat, mind több fiatal ehhez az izgalmas, képzeletbeli és valóságos utazáshoz, Magyarország felfedezéséhez. Ezt a munkát csak nagyon nagy hozzáértéssel és felelősséggel szabad végezni, hogy elkerüljük a buktatókat, olykor a veszélyeket, hogy a nemzeti önbecsülés ne torkoljon más népek értékeinek lebecsülésébe, nacionalizmusba; hogy reális önbecsülésünk, önismeretünk ne eredményezzen egy „Kis ország vagyunk, úgysem számítunk” nézőpontot; hogy a tárgyak, történetek, történelemek, szokások mögött mindig meglássuk az embert!

A Kommunista Ifjúsági Szövetség fontos feladatának tekinti részvételét a Honismereti mozgalomban, fontosnak tartja a diák honismereti munka további fejlesztését. A Hazafias Népfronttal, az iskolákkal, a közművelődés más intézményeivel közösen feladatunknak tekintjük, hogy a középfokú tanintézetek ifjúságát egész kultúránk birtokosává, történelmi múltunk ismerőivé, szocialista jelenünk és jövőnk aktív formálójává, szocialista hazafiakká neveljük.

Becsüljük hát az örökséget . . .

A magyar úttörőmozgalmat mindenkor szoros és elszakíthatatlan szálak kapcsolják a forradalmi munkásmozgalomhoz, hiszen ennek léte, tevékenysége tette lehetővé, hogy létrejöhessen a kommunista gyermekmozgalom, az úttörőmozgalom. A munkásmozgalom tudományos kutatása és feltárása az elmúlt harminc esztendőben szép eredményeket ért el, de keveset és kevesen foglalkoztak a legifjabbak, az úttörők mozgalmának történetével. *Trencsényi Waldapfel Imre* írta: „Az a megállapítás, hogy az úttörőmozgalomnak története van, magában foglalja azt a követelményt, hogy legyen az úttörőmozgalomnak történetírása is.”

Először az Országos Úttörővezetői Konferenciákon hangzott el az a javaslat, hogy létrehozzák ennek a „történetírásnak” hivatott intézményét, az *Úttörőmozgalmi Múzeumot*. Kevesen ismerik még ezt a minden tekintetben fiatal intézményt. Fiatal, hiszen 1974 óta működik a Balatoni Úttörővárosban, és fiatal azért is, mert a legfiatalabbaknak, az úttörőkorú gyermekek mozgalmának történetét kutatja és dolgozza fel. Gyűjtőköre a mozgalom egész történetére, gyűjtőterülete az ország egész területére kiterjed. A múzeum, a többihez hasonlóan kialakította gyűjteményeit, amelyekben helyet kapnak a magyar és nemzetközi úttörőmozgalom tárgyi és írásos dokumentumai.

Az eltelt öt év alatt összegyűjtött tárgyak és dokumentumok száma ma már meghaladja a tizennégyezret. A könyvtárban külön úttörőtörténeti kiadványgyűjteményt hoztunk létre, amelyben ezerkétszáz féle úttörőkiadványt őrzünk, megközelítőleg öt-ezres példányszámban, valamint az úttörő- és ifjúsági mozgalom majd minden lapjának évfolyamát, a lapok alapításától kezdve. A múzeum és a könyvtár gyűjteményének anyaga — helyben való használatra — a kutatók és olvasók rendelkezésére áll.

Gyűjtőmunkánk nehézségét ugyanaz a probléma okozza, amely más, legújabbkoros múzeumokét. Komoly feladatot jelent a történeti emlékek feltárása és gyűjtése, hiszen ezek nagy része a még aktívan dolgozó úttörővezetők birtokában van, vagy a csapatonál még ma is használatban lévő tárgy, s így begyűjtésük nem minden esetben lehetséges. Munkánk során figyelemmel kísérjük a kinn lévő értékes tárgyak, emlékek sorsát, és csak a legjellegzetesebbekből igyekszünk egy-egy példányt beszerezni. Így a csapatokban is létrejöhetnek kis „házi kiállítások”. Munkánkhoz segítséget adnak